

Yttrande över betänkandet **Demokrativillkor för bidrag till civilsamhället (SOU 2019:35)**

Inledning

Forum Syd välkomnar betänkandet och dess förslag på demokrativillkor. Förslaget är tydligt om vilka situationer som leder till att en organisation inte bör få bidrag. Vi ser dock att det finns grund för viss vaksamhet i utgångspunkten för demokrativillkorsutredningen och risker i eventuell tillämpning.

Bakgrund

Forum Syd är en medlemsorganisation för cirka 145 svenska civilsamhällesorganisationer och också en plattform för ytterligare organisationer i Sverige och internationellt som på olika sätt arbetar med och engagerar sig i globala utvecklingsfrågor. Forum Syd är en av de största vidareförmedlarna av Sveriges biståndsmedel till svenska civilsamhällesorganisationer och vårt arbetes målsättning är en rättvis och hållbar värld där alla människor har makt att förändra.

Genom vår vidareförmedling och vårt eget lokala arbete runt om i världen har vi gedigen erfarenhet av förutsättningarna för civilsamhället att bidra till demokrati. Under det senaste decenniet har begreppet ”krympande utrymme för civilsamhället” blivit allt viktigare för oss som globala aktörer. Begreppet syftar på en minskning av de utrymmen som det civila samhället har för att verka. ”Civic space”, definieras av den internationella civilsamhällesalliansen CIVICUS som ”respekten i lag och praxis för föreningsfriheter, fredlig församling och uttryck”. Det är viktigt att notera att även om detta ämne nyligen fått mycket uppmärksamhet så bör själva förekomsten av förtryck mot civila organisationer som utmanar politiska eller ekonomiska eliter inte ses som ett nytt fenomen, eftersom sådant förtryck har varit vanligt förekommande i många länder genom historien. Det är snarare mönstret av ökande och intensifierade restriktioner mot civilsamhället i global skala, inklusive länder som anses vara demokratiska, som bör förstås som nytt. Den globala trenden vi nu ser handlar framför allt om att stater använder legala och juridiska repressalier för att minska handlingsutrymmet för civilsamhället.

Forum Syd anser att demokrativillkorsutredningen grundas på en uppfattning om att allmänheten misstror civilsamhällets användande av statliga medel och att de på olika sätt används för att bidra till extremism, terrorism och penningtvätt. Även om ett visst bristande förtroende mellan civilsamhälle, stat och medborgare finns, ser Forum Syd inte att detta problem löses genom att ställa upp alltför orimliga villkor vad gäller organisationernas egen kontroll av statsbidragssystem. Den ideella sektorn bidrar till demokratin och dess upprätthållande, genom att bland annat vara ett granskande organ till statsmakterna men också inom den egna organisationen. Vi ser utredningens förslag till ökande kontroller av civila organisationer i syfte att motverka negativa demokratiska tendenser som viktiga men höjer ett varningens finger för ovälköna konsekvenser som kan leda till att minska det demokratiska utrymmet genom en alltför hård kontroll av civilsamhället. Detta utvecklar inte demokratin. Långsiktiga, proaktiva insatser för att förbättra relationen mellan civilsamhälle och stat krävs för att demokratin i Sverige ska utvecklas och förbättras.

Ur ett historiskt och globalt perspektiv ser vi också en risk i att förekomster som idag kan anses vara i strid mot demokratiska värderingar, på längre sikt skulle de kunna vara en central del i den demokratiska utvecklingen. Den amerikanska medborgarrättsrörelsen, anti-apartheidrörelsen i Sydafrika, kvinnorrättsrörelsen och den arabiska våren visar oss att det finns rörelser och frågor som utmanar makten och sin samtid, även demokratier, och de kan leda till en utvidgning och utveckling av demokrati, på global och lokal nivå.

Demokrativillkorsutredningen pekar mot vilka som bör ha rätt till statsbidrag och förslaget till villkoren som sådant begränsar inte det demokratiska utrymmet men Forum Syd vill poängtera att det måste tas på största allvar hur tillämpningen kan komma att påverka civilsamhällets självständighet och roll i samhället.

Vi bifogar två rapporter som illustrerar vår erfarenhet av det krympande demokratiska utrymmet ur ett globalt perspektiv:

- <https://www.forumsyd.org/sv/aktuellt/rapport-do-we-still-exist>
- <https://www.forumsyd.org/sv/defending-their-rights-risking-their-lives>

Konsekvensanalys

För Forum Syd som biståndsaktör ställs höga krav och görs gedigen kontroll för att säkerställa att de medel vi har att hantera används på rätt sätt. Vi anser oss därför i viss mån vara väl rustade för de konsekvenser som demokrativillkoren ställer i vidareförmedlingen.

Några konsekvenser som vi ser problematiska är följande:

- Forum Syd är en strategisk samarbetspartner till Sida och vidareförmedlar dess bidrag till svenska civilsamhällesorganisationer som är del i utvecklingsprojekt tillsammans med en lokal partner. Vi efterfrågar en tydlighet i hur långt Forum Syds ansvar sträcker sig – när det i detta fall också sträcker sig till organisationer som ofta agerar *för* demokrati i vad vi anser vara icke-demokratiska miljöer. Från ett svenskt perspektiv kan deras möjlighet att agera i frågor om jämställdhet, allas lika värde och icke-diskriminering vara begränsade och till och med utmana den rådande demokratin. I tillägg kan det vara svårt att urskilja de organisationer som till fullo är demokratiska och de som inte är det. Detsamma gäller naturligtvis individer i dessa organisationer. Forum Syd och andra svenska organisationer som arbetar internationellt kan ha svårt att bevaka fall och situationer där oegentligheter finns och där icke-demokratiska metoder och idéer frodas trots stora ansträngningar att ha kontroll.
- Som medlemsorganisation, som dessutom har både riksorganisationer och paraplyorganisationer som medlemmar krävs tydlighet vad gäller tågorrdningen på ansvarsutkrävandet i relation till vad som är en rimlig kontrollinsats från Forum Syds sida. Vi ser också med oro på hur en medlemsorganisations agerande kan påverka möjligheten för andra medlemsorganisationer att erhålla medel – med ett ytterligare lager av komplexitet då inte alla som erhåller medel av Forum Syd är medlemmar i Forum Syd.
- Vi önskar ett förtydligande av hur de delar av civilsamhällets bidrag som styrs av regleringsbrev påverkas av förslaget. Vi har förstått att även biståndsmedel styrs av villkoren som uppställs i denna utredning men saknar grunder och ramar för detta.

Vi vill även lyfta att genomförande av eventuella demokrativillkor kommer att kräva extra resurser, i form av stöd till kapacitetsutveckling samt extra medel för granskning och kontroll. Detta gäller både Forum Syd i relation till relevant myndighet/kontrollinstans samt för oss i relation till våra medlemmar i implementeringen i demokrativillkoren.

Med vänlig hälsning

Victoria Enström
Ordförande
Forum Syd